

Yurt Dışında Görev Yapan Din Görevlilerinin Problemleri: Almanya Örneği

Fatma Latifoğlu
Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
fatmaaksan@hotmail.com

Özet

Yurt dışı din hizmetlerinin en önemli unsurunu din hizmetini sunan din görevlileri oluşturmaktadır. Bu nedenle yurt dışında görev yapan din görevlilerinin mesleki yeterlikleri kadar karşılaştıkları problemlerin bilinmesi ve çözülmesi bu hizmetin daha sağlıklı yürütülmesi açısından son derece önemlidir. Anket tekniğiyle Almanya’da din hizmeti veren din görevlilerinin problemlerini bu çalışmada tespit etmeye çalıştık. Araştırma bulgularına göre; yurt dışında görev yapan din görevlilerinin ne tür problemlerle karşılaştıklarını tespit etmeye ve çözüm önerileri sunmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Yurt Dışı, Din Görevlisi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Problem

The Problems of the Religious Officers in Charge Abroad: Germany Example

Abstract

The most important part of the religious services abroad are the officials. Therefore, as much as their proficiency, it is extremely important to know and solve the problems that the religious officials face in order to perform this service in a proper and efficient manner. We tried to find out the problems of the religious officials working in Germany by conducting a survey. According to the findings of the research, we tried to find out what kind of problems that the religious officials face and make suggestions to solve them.

Keywords: Abroad, Religious Official, Presidency of Religious Affairs, Problem

GİRİŞ

1960’lı yıllarda yurt dışına işçi olarak giden Türk vatandaşları, gittikleri yerden dönemeyeceklerini anladıklarında ailelerini de yanlarına alarak buldukları yere yerleşmişlerdir. Vaktiyle işçi olarak göç eden Türkler, birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Almanya’da da artık yerleşik bir unsur olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Türkiye’den Batı Avrupa ülkelerine giden işçi göçünün başlangıçta tahmin edilmeyen sonuçlarından biri de bu insanların dini ihtiyaçlarının karşılanmasında ortaya çıkmıştır. Birçok problemle karşılaşan bu insanlar gerekli din hizmetini almakta da güçlükler yaşamışlardır.

Göç işçiler bir takım dini görevlerini yerine getirmek, orada yetişen nesillerine kendi dinlerini anlatabilmek, milli ve dini kimliği korumak için küçük yerler kiralayarak ya da satın alarak mescitler ve camiler yapmışlardır. T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Türklerin kendi aralarında kurdukları bu derneklerde Diyanet İşleri Türk İslam Birliği vasıtasıyla gerekli din hizmetinin alınması için çeşitli imkânlar sağlamış bu bağlamda 1980’li yılların başından itibaren din adamları göndermiş ve halkın dini ihtiyaçları ile resmi kanallardan ilgilenilmeye başlanmıştır.

DİB’in yurt dışı din hizmetlerinin en önemli unsurunu din hizmetini sunan din görevlileri oluşturmaktadır. Bu nedenle yurt dışında görev yapan din görevlilerinin mesleki yeterlikleri kadar karşılaştıkları problemlerin bilinmesi ve problemlerin çözülmesi bu hizmetin daha sağlıklı yürütülmesi açısından son derece önemlidir. 80’li yıllardan günümüze, DİB’ in yurt dışında yoğun din eğitimi faaliyeti sürdürdüğü görülmektedir. Yapılan araştırmalarda Avrupa ülkelerinde yerel halkın kiliseye veya dini otoritelere karşı güveninin çok az olduğu ortaya

çıkarken, Türk vatandaşlarının Diyanet'e güveninin % 64'e kadar çıktığı görülmektedir (Kaymakcan, 2005: 482). Dünyevileşmenin etkisinin fazlaca görüldüğü bir dünyada dini bir kuruma duyulan bu güvenin artırılarak devam ettirilmesi için hizmet kalitesinin artırılması, dolayısıyla hizmeti sunan din görevlilerinin mesleki yeterliğinin artırılması kadar karşılaştıkları problemlerin çözülmesi de son derece önemlidir. Böyle bir görevi icra etme konumunda bulunan kimselerin mesleki yeterlilikleri, ihtiyaçları ve beklentileri zaman zaman yapılacak olan alan araştırmalar ile tespit edilmelidir.

Bugüne kadar yurt dışında hizmet veren Diyanet kadrosu veya din kültürü dersi öğretmenleri ile ilgili bir takım alan araştırmaları yapılmışsa da yurt dışındaki din görevlilerinin büyük çoğunluğunu oluşturanların bulunduğu Almanya'da müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Konuyla ilgili 1992 yılında Avusturya merkezli bir doktora çalışması vardır.¹ Daha sonraki yıllarda da Fransa ve Danimarka'da cami cemaatine göre din görevlilerinin ele alındığı çalışmalar yapılmıştır.² Biz bu çalışmada din görevlilerinin karşılaştıkları problemleri din görevlilerinin görüşleri doğrultusunda ele alacağız.

Bu çalışmada yurt dışında görev yapan din görevlilerinin karşılaştıkları problemler ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırmamızın problem alanını Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde yurt dışında görev yapan din görevlilerinin gözüyle, mesleklerini icra ederken karşılaştıkları problemler oluşturmaktadır.

Halkla sürekli olarak yüz yüze olmaları ve doğrudan iletişim kurmaları, din görevlilerini toplumun manevi eğitiminde ön plana çıkarmaktadır ki bu görev yurt dışında icra edildiğinde önemi bir kat daha artmaktadır. Bu nedenle din görevlisi olmak gibi çok önemli bir görevi yerine getirenlerin, mesleki bilgi, beceri ve genel kültür bakımından iyi yetişmiş olmaları kadar karşılaştıkları problemlerin en aza inmesinin meslek kalitesini artıracığı şüphesizdir.

Bu araştırmanın amacı Almanya'da görev yapan din görevlilerinin karşılaştıkları problemleri kendi görüşleri doğrultusunda ortaya koymak ve ortaya çıkan bu sonuçlar ışığında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yurt dışı din hizmetleri politikası oluşturmaya ve geliştirmeye katkı sağlamaktır. Bu çalışma Almanya'daki DİTİB camileri bünyesinde görev yapan din görevlilerinin karşılaştıkları problemleri inceleyen bir alan araştırmasıdır. Araştırma kapsamında, din görevlilerinin karşılaştıkları problemlerin değerlendirmesinde; yaş, cinsiyet, öğrenim durumu ve mesleki kıdemleri gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği de incelenmiştir.

Araştırmanın evrenini 2013 yılında Almanya'da Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görev yapan din görevlileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Almanya'daki 13 Ataşelik bölgesine gönderilen anketlere cevap veren 238 din görevlisi oluşturmaktadır.

Araştırmacı tarafından geliştirilen ve din görevlilerine uygulanan anket, birinci derecede veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bu araştırmanın amaçları doğrultusunda ihtiyaç duyulan verilerin toplanmasında anket tekniği, görüşme ve gözlem yöntemi kullanılmıştır. Almanya'da DİTİB bünyesinde görev yapan din görevlilerine anket uygulaması yapılmış, ancak anket tekniğinin tek taraflılığını önlemek, daha geniş ve ayrıntılı bilgi edinebilmek amacıyla derinliğine gözlem ve görüşme tekniklerinden de yararlanılmıştır.

Anketin uygulanmasının ardından cevapların frekans ve yüzdeleri hesaplanmış sonra da gerekli sorular yaş, cinsiyet, eğitim durumu, hizmet süresi, yurt dışındaki konumu gibi bağımlı olanlar

---

¹ Tavukçuoğlu, Mustafa, Avrupa'da Türk Ailesi ve Din Eğitimi (Avusturya Örneği), Mehir Vakfı Yayınları, Konya

² Kahraman, Fatma Zeliha, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yurt Dışı Din Hizmetleri: Danimarka Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, Samsun Sağlık, İsmail, Batı Avrupa'da Yaşayan Türklere Göre Din Görevlileri ve Cami Etkinlikleri (Fransa Örneği), Emin Yayınları, 2009

çapraz karşılaştırmaya tabi tutulmuştur. Hem okuyucu tarafından kolay anlaşılması hem de hacim olarak fazla yer işgal etmelerini önlemek için tablolar üzerinde çalışılarak, test sonucunda anlamlı bir farklılık olmayan sorularda analiz sonuçları belirtilmemiştir. Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (Sayı, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) kullanılmıştır.

1. Bulguların Yorumlanması ve Değerlendirilmesi

Bu bölümde, araştırmaya katılan din görevlilerinden ölçekler yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

1.1. Araştırmaya Katılan Din Görevlilerinin Kişisel Özelliklere Göre Dağılımı ve Yorumlanması

Tablo 1: Din Görevlilerinin Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Yaş	30-39	89	37,4
	40-49	116	48,7
	50-59	33	13,9
	Toplam	238	100,0

Türkiye’de memuriyete başlama yaşı 18 olmasına rağmen araştırmaya katılan din görevlilerinin 30 yaş ve üzeri olduğu görülmektedir. Bunun nedeni yurt dışında görevlendirilecek personelde belirli şartların aranmasına bağlanabilir. Belirli bir yaş olgunluğunda bulunmanın din hizmetlerinde görev alan ve bu görevi ifa eden kişiye artı bir avantaj sağladığının toplumsal bir kabul olduğu (Yavuzer, 2012: 67) varsayıldığında bu durumun yurt dışında görev yapan din görevlileri için bir avantaj olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 2: Din Görevlilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Bay	219	92,0
	Bayan	19	8,0
	Toplam	238	100,0

Bay ve bayan din görevlisi oranındaki dağılım eşitsizliğinin sebebi yurt dışında görev yapan bayan din görevlisi sayısının erkek din görevlilerine göre oldukça az olmasıdır.

Tablo 3: Din Görevlilerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı

	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Eğitim Durumu	Ön Lisans	80	33,6
	Lisans	117	49,2
	Yüksek Lisans	41	17,2
	Toplam	238	100,0

Hem ülkemizde hem de dünya genelinde eğitilmiş insanların sayısında ciddi artışlar dikkat çekmektedir. Bununla birlikte zaman zaman din görevlilerinin bu gelişmeye ayak uyduramadığı

ve eğitim bakımından toplumun gerisinde kaldığı eleştirileri yapılmaktadır (Yavuzer, 2012: 69). Yurt içinde din görevlileriyle ilgili yapılan alan araştırmalarında, din görevlilerinin meslekleriyle ilgili problemleri arasında yoğunluğun en yüksek olduğu problemi, eğitim seviyelerini yeterli bulmamaları ve eksikliklerini giderme ihtiyacı içinde olmalarıdır (Acuner-Artan, 2008: 88). Benzer sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde, yurt içinde görev yapan din görevlilerinin eğitim seviyelerinin yükseltilmeye ihtiyacı olduğunu söyleyebiliriz.

Almanya’da eğitimin seviyesi her geçen gün yükselmekte olup, bu durum dini konulara yaklaşımı ve din hizmetlerini de etkilenmektedir. Böyle bir ortamda her şeyden önce din görevlisinin eğitim durumu büyük önem arz etmektedir. Araştırmaya katılanlar arasında öğrenim durumu itibariyle en az dört yıllık lisans mezunu olanlar çoğunluktadır. Özellikle de Türkiye’de görev yapan din görevlileri arasında lisans mezunlarının oranı 2010 itibariyle %10,9 (Turan, 2013: 49), 2013 itibariyle %13 (www.diyamet.gov.tr\istatistikler) iken yurt dışında görev yapan din görevlileri arasında lisans mezunu olanların oranının %66,4 ile oldukça yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 4: Din Görevlilerinin Türkiye’de Görev Yapma Süresi Değişkenine Göre Dağılımı

	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Türkiye’de Görev Yapma Süresi	10 Yıldan Az	64	26,9
	10-19 Yıl	88	37,0
	20-29 Yıl	71	29,8
	30 Yıl Ve üstü	15	6,3
	Toplam	238	100,0

Din görevlilerinde yurt dışında görevlendirilmeden önce eğitim durumlarına göre; lisansüstü mezunları için 3 yıl, lisan mezunları için 4 yıl ve ön lisans mezunları için 6 yıl Türkiye’de görev yapma şartı aranmaktadır. Bu durum ve yukarıdaki bulgular birlikte değerlendirildiğinde, yurt dışında görev yapan din görevlilerinin yeterli tecrübeye sahip oldukları kanaati oluşmaktadır.

Tablo 5: Din Görevlilerinin Türkiye’deki Görevi Değişkenine Göre Dağılımı

	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Türkiye’deki Görevi	Vaiz	28	11,8
	İmam Hatip	140	58,8
	Müezzin Kayyım	19	8,0
	Kur'an Kursu Öğreticisi	29	12,2
	Diğer	22	9,2
	Toplam	238	100,0

Yurt dışında görev yapan din görevlilerinin büyük bölümünün Türkiye’deki görevinin imam hatip olduğu görülmektedir. Türkiye’deki görevini diğer olarak ifade edenler müftü, şube müdürü, murakıp, eğitim uzmanı ve din hizmetleri uzmanlarından oluşmaktadır.

Tablo 6: Din Görevlilerinin Yurt Dışındaki Görevi Değişkenine Göre Dağılımı

	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
--	---------	------------	-----------

Yurt Dışındaki Görevi	Uzun Süreli	197	82,8
	Kısa Süreli	31	13,0
	Diğer	10	4,2
	Toplam	238	100,0

Yurt dışında görev yapan din görevlilerinin büyük bölümünü uzun süreli din görevlilerinin oluşturduğu görülmektedir. Yurt dışındaki görevini diğer olarak ifade edenler sözleşmeli olarak çalışanlar, eş durumundan görevlendirme ile gelenler ve ücretlerini derneklerin karşıladığı din görevlileri oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmaya Katılan Din Görevlilerinin Karşılaştıkları Problemlerin

Analizleri ve Yorumlanması

Tablo 7: Araştırmaya Katılan Din Görevlilerinin “Karşılaştıkları Problemler” İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları

	Hiç Katılmıyorum		Kısmen Katılmıyorum		Kararsızım		Katlıyorum		Kesinlikle Katlıyorum		Ort	Ss
	f	%	F	%	f	%	f	%	f	%		
Yeteri Kadar Dil Bilmemekten Dolayı Bürokratik İşlemlerde Zorluk Yaşanmaktadır.	2	0,8	29	12,2	14	5,9	124	52,1	69	29,0	3,960	0,956
Yeteri Kadar Dil Bilmemekten Dolayı Yeni Müslüman Olanlar Ve Müslüman Olmak İsteyenler İle İstenilen Düzeyde İletişim Kurulamamaktadır.	1	0,4	22	9,2	11	4,6	124	52,1	80	33,6	4,090	0,886
Yeteri Kadar Dil Bilmemekten Dolayı Yeni Kuşak Gençler İle İletişim Zorluğu Yaşanmaktadır.	4	1,7	55	23,1	24	10,1	117	49,2	38	16,0	3,550	1,065
Dernek Başkanı Ve Yöneticiler Din Görevlilerinin Görev Ve Sorumluluklarına Müdahale Etmektedir.	11	4,6	51	21,4	36	15,1	76	31,9	64	26,9	3,550	1,224
Din Görevlilerinin Lojmanları Yaşam Standartlarının Altındadır.	10	4,2	42	17,6	30	12,6	85	35,7	71	29,8	3,690	1,192
Cemaatin Din Görevlilerinden Beklentilerinin Çok Fazla Olduğu Hissedilmektedir.	4	1,7	43	18,1	13	5,5	112	47,1	66	27,7	3,810	1,084
Din Görevlilerinin Birlikte Yaşadığı Birincil Yakınları Sosyal Hayata Uyum Sağlayamamaktadır.	18	7,6	87	36,6	47	19,7	61	25,6	25	10,5	2,950	1,161
Din Görevlilerinin Okul Çağındaki Yakınları Farklı Bir Okul Hayatına Uyum Sağlayamamaktadır.	9	3,8	61	25,6	48	20,2	94	39,5	26	10,9	3,280	1,079
Hafta Sonu Camiye Gelen Çocukların Devamsızlıkları, Görevi Yerine Getirmek Adına Verimliliği Olumsuz Etkilemektedir.	4	1,7	13	5,5	4	1,7	78	32,8	139	58,4	4,410	0,899
Yaz Tatillerinde Bireylerin Tatilini Uzun Süreli Olarak Türkiye’de Geçirmesi Din Görevlisinin Verimliliğini Düşürmektedir.	35	14,7	62	26,1	31	13,0	67	28,2	43	18,1	3,090	1,361
Din Görevlileri Yıllık İzinlerini Kullanmakta Problem Yaşamaktadır.	29	12,2	69	29,0	44	18,5	66	27,7	30	12,6	3,000	1,251
Din Görevlilerinin Sahip Olduğu Sosyal Haklar Yetersizdir.	13	5,5	68	28,6	44	18,5	72	30,3	41	17,2	3,250	1,199

Bayan Din Görevlisi Sayısı İhtiyacı Karşılammaktadır.	9	3,8	26	10,9	32	13,4	96	40,3	75	31,5	3,850	1,100
Çocukların Eğitiminde Kullanılan Materyaller Yetersizdir.	8	3,4	37	15,5	22	9,2	110	46,2	61	25,6	3,750	1,103
Din Görevlilerinin Aylık Gelirleri Yetersizdir.	24	10,1	70	29,4	48	20,2	47	19,7	49	20,6	3,110	1,309
Yabancı Dillerini Geliştirmek İsteyenler Yeterli İmkani Bulamamaktadır	14	5,9	53	22,3	47	19,7	68	28,6	56	23,5	3,420	1,232
Din Eğitimi Yapılan Fiziki Alanlar Yetersiz Kalmaktadır.	6	2,5	38	16,0	26	10,9	98	41,2	70	29,4	3,790	1,109
Çocuklarını Camiye Gönderen Veliler Çocuklarının Eğitimini Takip Etmemektedir.	1	0,4	13	5,5	12	5,0	94	39,5	118	49,6	4,320	0,837
Yurt Dışındaki Sağlık Hizmetlerinden Yararlanmada Zorluk Yaşanmaktadır.	54	22,7	110	46,2	29	12,2	33	13,9	12	5,0	2,320	1,121
Din Görevlileri Sosyal Yaşam Ve Aile Hayatı Olarak Buldukları Ülkeye Uyum Sağlayamamaktadır.	37	15,5	97	40,8	47	19,7	46	19,3	11	4,6	2,570	1,107
Gençlere Ve Çocuklara Yönelik Faaliyetlerde Dernek Yönetimi Gerekli Desteği Vermemektedir.	11	4,6	71	29,8	30	12,6	80	33,6	46	19,3	3,330	1,220
Dernek Yönetimiyle Yaşanan Problemlerde Ataşelik Din Görevlisine Gerekli Desteği Vermemektedir.	39	16,4	82	34,5	55	23,1	35	14,7	27	11,3	2,700	1,232

Araştırmaya katılan Yurtdışında çalışan din görevlilerinin “*Karşılaştıkları Problemler*” ile ilgili ifadelerine verdiği cevaplar incelendiğinde;

Araştırmaya katılan yurtdışında çalışan din görevlilerinin karşılaştıkları problem düzeylerinin ortalamaları incelendiğinde, problem düzeyi ortalamalarının yüksek ($3,445 \pm 0,570$) düzeyde olduğu görülmektedir. Din görevlilerinin karşılaştıkları problemleri tespit etmek için yurt dışında görev yapan din görevlilerine olduğu varsayılan 22 problem yöneltilmiştir. Bu problemler arasında en önemli görülen üç problem hafta sonu camiye gelen çocukların devamsızlıklarının görevi yerine getirmek adına verimliliği olumsuz etkilediği, çocuklarını camiye gönderen velilerin çocuklarının eğitimini takip etmediği ve yeteri kadar dil bilmemekten dolayı yeni Müslüman olanlar ve Müslüman olmak isteyenler ile istenilen düzeyde iletişim kurulamaması olmuştur. Buradan da anlaşılacağı üzere din hizmetini aksatacak unsurlar din görevlileri tarafından önemli bir problem olarak görülmektedir.

Yeteri kadar dil bilmemekten dolayı bürokratik işlemlerde zorluk yaşandığı hususunda din görevlilerinden %0,8'i hiç katılmıyorum, %12,2'si katılmıyorum, %5,9'u kararsızım, %52,1'i katılıyorum, %29,0'ı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında din görevlileri bu konuya yüksek düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadeleriyle ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye’de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. En basit bürokratik işlemlerini yaparken dahi tercümana ihtiyaç duyulması din görevlilerinin hayatını zorlaştırmaktadır.

Yeteri kadar dil bilmemekten dolayı yeni Müslüman olanlar ve Müslüman olmak isteyenler ile istenilen düzeyde iletişim kurulamaması konusuna din görevlilerinin, %0,4'ü hiç katılmıyorum, %9,2'si katılmıyorum, %4,6'sı kararsızım, %52,1'i katılıyorum, %33,6'sı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya yüksek düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadeleriyle ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye’de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki

fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. 1991-2003 yılları arasında Müslüman olanların bilgi ve belgeleri incelendiğinde, ihtida edenler Müslüman olma sebepleri arasında evlilik, dini arayış, araştırma ve incelemeyi gösterirken ihtida sebebi olarak dini daveti ve dini tanıtımı gösteren olmamıştır (Erarslan, 2005: 698). Buradan da anlaşıldığı üzere din görevlilerinin yeteri kadar dil bilmemelerinden dolayı yeni Müslüman olanlar ve olmak isteyenlere hizmeti, tercüman aracılığı ile kısaca İslamiyet'i anlatmak ve ihtida belgesi vermekten öteye geçememektedir.

Yeteri kadar dil bilmemekten dolayı yeni kuşak gençler ile iletişim zorluğu yaşandığı konusuna din görevlilerinin, %1,7'si hiç katılmıyorum, %23,1'i katılmıyorum, %10,1'i kararsızım, %49,2'si katılıyorum, %16,0'ı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya yüksek düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye'de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Yurt dışındaki çocuklar ve gençler kendi aralarında büyük ölçüde Almanca konuşmaktadır. Bu duruma din görevlilerinin yeteri kadar dil bilmemesi de eklenince çocuklar ve gençler arasında iletişim eksikliğinin olması kaçınılmazdır. Din görevlilerinin sosyal hayata karışıp çevrelerindeki olayları anlayabilmeleri ve bu şekilde genç cemaatin beklenti ve ihtiyaçlarına daha kolay cevap verebilmeleri için gidecekleri ülkenin dilini bilmeleri hizmet kalitesini artıracaktır.

Dernek başkanı ve yöneticiler din görevlilerinin görev ve sorumluluklarına müdahale ettiği konusuna din görevlilerinin, %4,6'sı hiç katılmıyorum, %21,4'ü katılmıyorum, %15,1'i kararsızım, %31,9'u katılıyorum, %26,9'u kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya yüksek düzeyde katılmaktadır. Yurt dışındaki din görevlilerinin sık karşılaştığı sorunlardan biri de dernek başkanları ve yönetimleri ile ilişkilerde görülmektedir. Din görevlileriyle yapılan görüşmelerde bu konuyla ilgili yaşanan problemler sıklıkla dile getirilmiştir. Caminin ihtiyaçlarını giderme, görevliye din hizmetinde yardımcı olma ve hizmet imkânlarını hazırlama gibi görevleri olan dernek yöneticileri zamanla kendilerine yeni görevler ihdas ederek kendilerini din görevlisinin amiri konumunda görmektedir. Özellikle de çok uzun yıllar cami yönetiminde bulunan kişilerin sahiplenme duygusuyla din görevlilerinin görev ve sorumluluklarına daha çok müdahale ettikleri gözlemlenmiştir. Böyle durumlarda din görevlileri ya açık çatışma durumunu benimseyip kendilerini kabul ettirmektedirler veya geçimsiz, başarısız damgası yememek için sabırlı hareket etmek ve durumu idare etmek yoluna gitmektedirler. Derneklerle ataşelik arasında tabii bir köprü görevi gören din görevlileri iki taraf arasında zaman zaman yaşanan uyumsuzluklarda arada kalmaktadır. Din görevlisi böyle bir problemle karşı karşıya kaldığında genellikle kaybeden taraf din görevlisi olmaktadır. Bu gibi durumlar, din görevlilerinin psikolojik olarak yıpranmalarına hatta psikolojik temelli çeşitli sağlık problemleri yaşamalarına da neden olmaktadır.

Dernek başkanı ve yöneticilerin din görevlilerinin görev ve sorumluluklarına müdahale ettiği hususundaki ortalamalarının yurt dışındaki görevi değişkenine göre grup ortalamaları arasındaki fark, istatistiksel açıdan anlamlı bulunurken diğer değişkenlere göre anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 8: “Dernek Başkanı ve Yöneticiler Din Görevlilerinin Görev ve Sorumluluklarına Müdahale Etmektedir” Görüşüne Katılma Düzeyinin Yurt Dışındaki Görevi Değişkenine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Dernek Başkanı ve Yöneticiler Din Görevlilerinin Görev ve Sorumluluklarına Müdahale Etmektedir	Uzun Süreli	197	3,620	1,213	4,405	0,013	1 > 2 3 > 2
	Kısa Süreli	31	2,970	1,278			
	Diğer	10	3,900	0,738			

Araştırmaya katılan din görevlilerinin bu konuya katılma puanları ortalamalarının yurt dışındaki görevi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,405$; $p=0,013 < 0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Yurt dışındaki görevi uzun süreli ve diğer (sözleşmeli, eş durumundan görevlendirmeye gelenler, dernek görevlileri) olanlar bu konuya kısa süreli din görevlilerinden daha fazla katılmaktadır. Bu konuda en fazla problemi yurt dışındaki görevi diğer olanlar yaşarken en az problemi kısa süreli din görevlileri yaşamaktadır. Bu sonuçlardan yola çıkarak kısa süre için görevlendirilenlerin sabırlı hareket edip durumu idare etmek yoluna gittikleri, uzun dönem görevlendirilenlerin ise kendilerini kabul ettirme çabası içine girdikleri söylenebilir.

Din görevlilerinin lojmanlarının yaşam standartlarının altında olduğu konusuna din görevlileri, %4,2'si hiç katılmıyorum, %17,6'sı katılmıyorum, %12,6'sı kararsızım, %35,7'si katılıyorum, %29,8'i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu yüksek düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye’de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Din görevlileriyle yapılan görüşmelerde kalınan lojmanların problemleri sıklıkla dile getirilmiştir. Din görevlilerinin görevlendirilme planları yapılırken, kalacakları lojmanın ailesiyle birlikte gidip gitmemesi ve çocuk sayısı dikkate alınarak yapılması bu konuda yaşanan problemleri en aza indirecektir.

Cemaatin din görevlilerinden beklentilerinin çok fazla olduğunun hissedilmesi konusuna din görevlileri, %1,7'si hiç katılmıyorum, %18,1'i katılmıyorum, %5,5'i kararsızım, %47,1'i katılıyorum, %27,7'si kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya yüksek düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin cemaatin din görevlilerinden beklentilerinin çok fazla olduğu hissedilmektedir ortalamalarının Türkiye’de görev yapma süresi değişkenine göre grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunurken diğer değişkenlere göre anlamlı bulunmamıştır. Yurtdışındaki din görevlilerinden Türkiye’deki beklentilerden daha ileri hizmetler beklendiği bilinen bir durumdur ki buna III. Din Şurası’nda Çekin geniş bir şekilde yer vermiştir (Çekin, 2005: 214-230). Yurtiçinde müftü, vaiz, imam-hatip, müezzin-kayyım, Kur’an Kursu öğreticisi, hatta gassallar tarafından yürütülen din hizmeti yurtdışında tek bir kişi tarafından yürütülmektedir ve cemaatin de beklentisi bu yöndedir. Bu kadar kapsamlı görev alanının

olması ve yurtdışında din görevlisinin muhatap olduğu kitlenin kendine özgü durumlarından dolayı din görevlisinden beklenti oldukça fazladır.

Araştırmaya katılan din görevlilerinin cemaatin din görevlilerinden beklentilerinin çok fazla olduğu hissedildiği hususundaki ortalamalarının Türkiye’de görev yapma süresi değişkenine göre grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunurken diğer değişkenlere göre anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 9: “Cemaatin Din Görevlilerinden Beklentilerinin Çok Fazla Olduğu Hissedilmektedir” Görüşüne Katılma Düzeyinin Türkiye’de Görev Yapma Süresi Değişkenine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Cemaatin Din Görevlilerinden Beklentilerinin Çok Fazla Olduğu Hissedilmektedir	10 Yıldan Az	64	4,170	0,865	3,446	0,017	
	10-19 Yıl	88	3,700	1,063			1 > 2
	20-29 Yıl	71	3,680	1,204			1 > 3
	30 Yıl Ve üstü	15	3,530	1,187			1 > 4

Araştırmaya katılan din görevlilerinin bu konuya katılma puanları ortalamalarının Türkiye’de görev yapma süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (F=3,446; p=0,017<0.05). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Buna göre Türkiye’de görev yapma süresi 10 yıldan az olanlar bu konuya görev yapma süresi 10-19 yıl, 20-29 yıl ve 30 yıl üstü olanlardan daha fazla katılmaktadırlar. Bu konuda en fazla problem yaşayanlar Türkiye’deki görev süresi 10 yıldan az olanlar olurken en az problemi görev süresi 30 yıl ve üstü olanlar yaşamaktadır. Din görevlisinin Türkiye’de görev yapma yılı arttıkça bu konuda problem yaşama düzeyinin azaldığı sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla din görevlisinin mesleki tecrübesi arttıkça muhatap olduğu kitlenin beklentilerine cevap verme oranının da artmakta olduğunu söyleyebiliriz.

Din görevlilerinin birlikte yaşadığı birincil yakınlarının sosyal hayata uyum sağlayamama konusuna din görevlilerinin, %7,6’sı hiç katılmıyorum, %36,6’sı katılmıyorum, %19,7’si kararsızım, %25,6’sı katılıyorum, %10,5’i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya orta düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye’de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Din görevlileriyle yapılan görüşmeler ve bu alanda yapılan gözlemlerde camilerin bulunduğu yerlerin Türklerin yoğunlukta olduğu bölgeler olması sebebiyle din görevlilerinin birincil yakınları, buldukları ortama uyum sağlama konusunda pek fazla problem yaşamamaktadır.

Din görevlilerinin okul çağındaki yakınları farklı bir okul hayatına uyum sağlayamadığı konusuna din görevlileri, %3,8’i hiç katılmıyorum, %25,6’sı katılmıyorum, %20,2’si kararsızım, %39,5’i katılıyorum, %10,9’u kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya

bakıldığında ise din görevlileri bu konuya orta düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye’de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Din görevlileriyle yapılan görüşmelerde din görevlilerinin lise çağındaki çocuklarının yeni bir okul hayatına alışmada zorluk yaşadıkları tespit edilse de, ilköğretim çağındaki çocuklarının bir iki yıl içinde yeni okullarına adapte oldukları tespit gözlemlenmiştir.

Hafta sonu camiye gelen çocukların devamsızlıklarının, görevi yerine getirmek adına verimliliği olumsuz etkilediği konusuna din görevlilerinin, %1,7’si hiç katılmıyorum, %5,5’i katılmıyorum, %1,7’si kararsızım, %32,8’i katılıyorum, %58,4’ü kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya çok yüksek düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye’de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Yurtdışında hafta sonu camiye gelen çocukların hayatlarında, hafta sonu katıldıkları spor faaliyetleri önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla çocuklar bu spor faaliyetlerinden arta kalan zamanlarında camiye gelmektedir. Ayrıca hafta sonu kurslarındaki devamsızlıkların herhangi bir yaptırım gücünün olmaması devamsızlık oranını artırmaktadır. Bu gibi sebepler de çocukların camiye gelmede devamsızlık yapmasına dolayısıyla da hafta sonu derslerindeki verimin düşmesine sebep olmaktadır.

Yaz tatillerinde bireylerin tatilini uzun süreli olarak Türkiye’de geçirmesi din görevlisinin verimliliğini düşürdüğü konusuna din görevlilerinin, %14,7’si hiç katılmıyorum, %26,1’i katılmıyorum, %13,0’ı kararsızım, %28,2’si katılıyorum, %18,1’i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya orta düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye’de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Danimarka’da yapılan bir araştırmada Türk vatandaşlarının %8,9’ u yaz tatillerinde çocuklarının dini eğitimle geçirdiğini ifade etmiştir (Kahraman, 2006: 135). Her ne kadar araştırma Danimarka’da yapılmış olsa da bu durum Almanya’da da çok farklı değildir. Bütün sene yoğun bir ders temposunun ardından çocuklar tatillerini memleketlerinde akrabalarıyla geçirmektedirler. Ayrıca okul çağında çocuğu olan din görevlileri de yıllık izinlerini yaz tatilinde kullanmak istemektedir. Dolayısıyla bu durum din görevlileri tarafından önemli bir problem olarak görülmemektedir.

Din görevlilerinin yıllık izinlerini kullanmakta problem yaşadığı konusunda din görevlilerinin, %12,2’si hiç katılmıyorum, %29,0’ı katılmıyorum, %18,5’i kararsızım, %27,7’si katılıyorum, %12,6’sı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya orta düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye’de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Yıllık izinlerini kullanma konusunda din görevlilerinin önemli bir problem yaşamadığı anlaşılmaktadır.

Din görevlilerinin sahip olduğu sosyal hakların yetersiz olduğu konusuna din görevlilerinin, %5,5'i hiç katılmıyorum, %28,6'sı katılmıyorum, %18,5'i kararsızım, %30,3'ü katılıyorum, %17,2'si kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya orta düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye'de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Özellikle de özel kuruluşlarda görev yapan din görevlilerinin sosyal haklarıyla kıyaslanınca durumun oldukça iyi olduğu söylenebilir.

Bayan din görevlisi sayısının ihtiyacı karşılamadığı konusuna din görevlilerinin, %3,8'i hiç katılmıyorum, %10,9'u katılmıyorum, %13,4'ü kararsızım, %40,3'ü katılıyorum, %31,5'i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya yüksek düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye'de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. DİTİB bünyesindeki her camide erkek din görevlisi istihdam edilmişken bayan din görevlileri için aynı durum söz konusu değildir. Ataşelik bünyesindeki az sayıdaki bayan din görevlileri bölgelerindeki bütün camilere imkanlar ölçüsünde vaaz ve irşat hizmeti sunmaktadır. Ancak bayan din görevlilerinin azlığı, buna karşılık görevlendirildiği camilerin çokluğu sebebiyle camilere arzu edilen sıklıkta gidilememektedir.

Çocukların eğitiminde kullanılan materyallerin yetersiz olduğu konusuna din görevlilerinin, %3,4'ü hiç katılmıyorum, %15,5'i katılmıyorum, %9,2'si kararsızım, %46,2'si katılıyorum, %25,6'sı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya yüksek düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye'de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Bu alandaki en büyük eksikliğin yurt dışındaki çocukların seviyesine uygun müfredat ve iki dilli ders kitabı olduğu tespit edilmiş ve bu konuda ataşeliklerde eğitim komisyonları kurularak çalışmalara başlanmıştır. Aslında 1997 yılında “DİB Yurt Dışı Teşkilatı Kur'an-ı Kerim ve Dini Bilgiler Kursları Yönergesi ve Müfredatı “ hazırlanmış olmasına rağmen bu müfredat tamamen Türkiye'deki Kur'an Kurslarının işleyişi esas alınarak hazırlandığından uygulama alanı bulamamıştır (Doğan, 2005: 401). Yeni hazırlanacak müfredatın konu merkezli değil de öğrenci veya problem merkezli olması, öğrencinin ve toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hayat ile ilişkilendirilmiş bir müfredatın hazırlanması ve bu öğretim programını uygulayacaklara hizmet içi kurslar düzenlemesi (Doğan, 2005: 405), yeni hazırlanacak öğretim programının başarıya ulaşmasına katkı sağlayacaktır.

Din görevlilerinin aylık gelirlerinin yetersizdir olduğu konusuna din görevlilerini, %10,1'i hiç katılmıyorum, %29,4'ü katılmıyorum, %20,2'si kararsızım, %19,7'si katılıyorum, %20,6'sı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise bu konuya din orta düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye'de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları

arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Ancak din görevlileriyle yapılan görüşmelerde uzun süreli din görevlileri aylık gelirlerinin yeterli olduğunu düşünürken, uzun süreli din görevlilerinden daha az maaşı olan kısa süreli din görevlileri ise aylık gelirlerinin yeterli olmadığını düşünmektedirler.

Yabancı dillerini geliştirmek isteyenlerin yeterli imkanı bulamadığı konusuna din görevlileri, %5,9'u hiç katılmıyorum, %22,3'ü katılmıyorum, %19,7'si kararsızım, %28,6'sı katılıyorum, %23,5'i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya yüksek düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye'de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Din görevlileriyle yapılan görüşmelerde din görevlileri görevlerinin yoğunluğundan, zaman bulamamaktan ve cemaatin tepkisinden dolayı yabancı dillerini geliştirmekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bunlara rağmen Almanca düzeylerini B1, B2 ve C1 seviyesine kadar yükseltenler bulunmaktadır.

Din eğitimi yapılan fiziki alanların yetersiz olduğu konusunda din görevlileri, %2,5'i hiç katılmıyorum, %16,0'ı katılmıyorum, %10,9'u kararsızım, %41,2'si katılıyorum, %29,4'ü kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya yüksek düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye'de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. 1992 yılında yapılan bir araştırmada yurt dışında görev yapan din görevlilerinin %78'i din eğitimi yapılan fiziki mekânların yetersiz olduğu belirtilirken (Tavukçuoğlu, 144) günümüzde bu durumun hala %70'lerde olması düşündürücüdür.

Çocuklarını camiye gönderen velilerin çocuklarının eğitimini takip etmediği konusunda din görevlileri, %0,4'ü hiç katılmıyorum, %5,5'i katılmıyorum, %5,0'ı kararsızım, %39,5'i katılıyorum, %49,6'sı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise yurtdışında çalışan din görevlileri bu konuya çok yüksek düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye'de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Din görevlileriyle yapılan görüşmelerde özellikle bu konuda problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Maalesef velilerin büyük bir kısmı sadece çocuklarını camiye bırakmakla üzerlerine düşen görevi yerine getirdiklerini düşünmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki verimli bir din eğitimi; çocuğun azmi ve isteği, velinin ilgisi ve takibi, din görevlisinin özverisiyle gerçekleşecektir.

Yurt dışındaki sağlık hizmetlerinden yararlanmada zorluk yaşandığı konusuna din görevlileri, %22,7'si hiç katılmıyorum, %46,2'si katılmıyorum, %12,2'si kararsızım, %13,9'u katılıyorum, %5,0'ı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya zayıf düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye'de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Din

görevlileri ve aileleri için en önemli ihtiyaçlardan birisi olan sağlık hizmetleri yararlanma, 2013 yılına kadar yurt dışında geçerli sağlık sigortaları olmadığından dolayı bir takım zorluklarla ilerlemekteyken, bu tarihten itibaren sağlık sigortası sorunu çözülmüş ve bu konudaki problem giderilmiştir.

Din görevlilerinin sosyal yaşam ve aile hayatı olarak buldukları ülkeye uyum sağlayamadığı konusuna din görevlilerinin, %15,5'i hiç katılmıyorum, %40,8'i katılmıyorum, %19,7'si kararsızım, %19,3'ü katılıyorum, %4,6'sı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise bu konuya din zayıf düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye'de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Yapılan gözlemler de araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Gençlere ve çocuklara yönelik faaliyetlerde dernek yönetiminin gerekli desteği vermediği konusuna din görevlilerinin, %4,6'sı hiç katılmıyorum, %29,8'i katılmıyorum, %12,6'sı kararsızım, %33,6'sı katılıyorum, %19,3'ü kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise din görevlileri bu konuya orta düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye'de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Dernek yönetimiyle yaşanan problemlerde ataşeliğin din görevlisine gerekli desteği vermediği konusuna din görevlilerin %16,4'ü hiç katılmıyorum, %34,5'i katılmıyorum, %23,1'i kararsızım, %14,7'si katılıyorum, %11,3'ü kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Genel ortalamaya bakıldığında ise bu konuda din görevlileri orta düzeyde katılmaktadır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yukarıdaki ifadesi ile ilgili puanları ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini alanda aldığı kurslar, Türkiye'de görev yapma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Avona) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Araştırmaya katılan din görevlileri ataşeliğin kendilerine daha fazla değer verilmesini, sorunlarına daha fazla sahip çıkılmasını ve görevleri ile ilgili konularda kendi görüşlerinin de alınması gerektiğini dile getirmektedir.

SONUÇ

DİB, anayasal bir kurum olarak kanunun kendisine vermiş olduğu yetki çerçevesinde yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da din hizmeti sunmaktadır. Yurt dışında camiler ibadet yeri olma özelliğinin yanında, din eğitiminin temel konularında eğitim yapılan birer yaygın eğitim kurumu, değişik sosyal faaliyetlerin gerçekleştiği, çeşitli spor ve sosyal etkinliklerin düzenlendiği yerler haline gelmiş sosyal alanlardır.

Bilimsel ve teknolojik olarak hızla gelişen dünyada artık din hizmetlerinin daha etkin bir şekilde yürütülmesi için gerekli bilginin aktarılması sürecinde geleneksel yöntemlerin, bilimsel ve teknolojik imkânlarla da desteklenerek geliştirilmesi ve daha geniş kitlelere ulaştırılması önemlidir. Bu da ancak çağın gereklerine uygun bilgi ve donanıma sahip din görevlileri aracılığı ile sağlanabilir. Din görevlilerinin mesleki yeterlikleri başarı için önemli bir yere sahip olmakla beraber, tek başına din görevlisini etkin kılmaz. İstenilen düzeyde verimli bir din hizmeti için din görevlilerini olumsuz olarak etkileyen problemlerin tespit edilmesi ve çözülmesi elzemdir.

Araştırmanın sonuçlardan hareketle yurtdışında görevlerini icra etmeye çalışan din görevlilerinin bir takım problemler yaşadığı görülmüştür. Bu problemler arasında en önemli görülen üç problem; hafta sonu camiye gelen çocukların devamsızlıklarının görevi yerine

getirmek adına verimliliği olumsuz etkilediği, çocuklarını camiye gönderen velilerin çocuklarının eğitimini takip etmediği ve yeterli düzeyde dil bilmemekten dolayı yeni Müslüman olanlar ve Müslüman olmak isteyenler ile istenilen düzeyde iletişim kurulamaması olmuştur. Buradan da anlaşılacağı üzere din hizmetini aksatacak unsurlar din görevlileri tarafından önemli bir problem olarak görülmektedir.

Araştırmanın sonuçlarına göre din görevlilerinin yeteri kadar dil bilmemekten dolayı bürokratik işlemlerde zorluk yaşandığı, yeni Müslüman olanlar ve Müslüman olmak isteyenler ile istenilen düzeyde iletişim kurulamadığı ve yeni kuşak gençler ile iletişim zorluğu yaşandığı hususlarında problemleri olduğu tespit edilmiştir. Ancak bütün eğitimini Türkiye’de ve Türkçe olarak tamamlayan din görevlilerinin yurt dışı görevine başlamadan önce birkaç ay aldığı dil eğitimiyle bu sorunları aşması mümkün değildir. Bu meselenin çözümü için daha kalıcı adımların atılması gerekmektedir.

Din görevlilerinin büyük bir kısmı din görevlilerinden beklentilerinin çok fazla olduğunun hissedildiği konusunda hemfikirdir. Geniş bir görev alanının olmasının yanı sıra yurtdışındaki din görevlisinin muhatap olduğu kitlenin kendine özgü durumlarından dolayı din görevlisinden beklentileri oldukça fazladır. Bu kadar beklentinin yanına dernek başkanı ve yöneticilerin din görevlilerinin görev ve sorumluluklarına müdahale etmesi de eklenince din görevlileri üzerlerinde baskı artmaktadır.

Çocukların eğitiminde kullanılan materyallerin ve din eğitimi yapılan fiziki alanların yetersiz olduğu konusunda din görevlileri hemfikirdir. Çocukların eğitiminde kullanılan materyallerden en önemli eksiklik olarak görülen yurt dışında yaşayan çocukların seviyelerine göre hazırlanmış ders müfredatı ve iki dilli eğitim için kitap çalışmaları umut vericidir.

Araştırma sonucunda din görevlilerinin hem kendilerinin hem de birinci derecedeki yakınlarının buldukları ülkeye alışmada, kendilerine sosyal çevre edinmede ve istisnalar olmakla birlikte din görevlilerinin çocuklarının yeni okul hayatlarına uyum sağlamada önemli bir problemlerinin olmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca din görevlilerinin lojmanlarının yaşam standartlarının altında olduğu kanaati olmakla birlikte sosyal haklarının ve aylık gelirlerinin yeterli olduğu, son birkaç yıldır uygulanan sağlık sigortası uygulaması ile din görevlilerinin bu konudaki problemlerini çözdüğü anlaşılmıştır. Bütün bunlar gösteriyor ki devlet bu alanda üzerine düşen görevi yerine getirmektedir.

KAYNAKÇA

Kitapların Gösterimi

Sağlam, İsmail (2009), *Batı Avrupa’da Yaşayan Türklere Göre Din Görevlileri ve Cami Etkinlikleri (Fransa Örneği)*, Emin Yayınları

Tavukçuoğlu, Mustafa, *Avrupa’da Türk Ailesi ve Din Eğitimi*, Mehir Vakfı Yayınları, Konya

Makale Gösterimleri

Turan, İbrahim (2013), “Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri” ,*Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, cilt.13, Sayı: 1, s.47-73

Yavuzer, Hasan (2012), “Din Görevlilerinin Meslekleriyle İlgili Memnuniyet, Beklenti ve Performansları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Nevşehir Örneği”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 2

Yüksek Lisans Doktora Tezi Gösterimleri

Kahraman, Fatma Zeliha (2006), *Diyanet İşleri Başkanlığının Yurt Dışı Din Hizmetleri: Danimarka Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun

Editörlü Kitap

Acuner, Yusuf ve Osman Artan (2008), “Din Görevlilerinin Problemleri Üzerine Bir Araştırma”, I. Din Eğitimi Sempozyumu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları / 763, Ankara

Çekin, Ahmet (2005), “Mesleki ve Sosyal Boyutlarıyla Yurtdışı Din Görevliliği”, III. Din Şurası, Editör: Mehmet Bulut, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları/ 642, Ankara.

Doğan, Recai (2005), “Avrupa’da Kuran-ı Kerim ve Dini Bilgiler Kursları: Problem ve Çözüm Önerileri(Almanya Örneği)”, III. Din Şurası, Editör: Mehmet Bulut, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları/ 642, Ankara

Erarslan, Sadık (2005), “Günümüzde İhtida Hareketleri”, III. Din Şurası, Editör: Mehmet Bulut, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları/ 642, Ankara

Kaymakcan, Recep (2005), “Diyanet Hizmetleri Bağlamında Avrupa’daki Türk Gençlerinin Eğitimi”, III. Din Şurası, Editör: Mehmet Bulut, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları/ 642, Ankara.

Raporlar

Diyanet İşleri Başkanlığı 2013 Yılı İstatistikleri,
<http://www.diyamet.gov.tr/tr/kategori/istatistikler/132> (10.04.2015)